

פרשת מצורע

המצורע והכהונה

לבוא אל אהרן

התורה מתחילה את עיסוקה בנושא נגעי הצרעת והלכותיהם בציווי: "אָדָם פִּי יְהִיָּה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאת אוֹ סַפְחַת אוֹ בַּהֲרַת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים" (יג, ב). גם בהמשך ציווי התורה, בכל פרשיות תזריע ומצורע, דמות המפתח ההלכתית היחידה העוסקת במצורע היא הכהן. ההחלטות על הכרזת האדם כמצורע, וגם הבחינה בהמשך האם נרפא הצרוע בתהליך הטהרה, הכול נעשה על ידי הכהן. מדוע בחר הקב"ה דווקא בכוהנים לעסוק בנושא המצורעים?

המהר"ל בפירושו על התורה גור אריה, שואל זאת:

למה לאהרן דווקא? דהא לא נמסר לאהרן רק דברים שהם צרכי מקדש, אבל מראות נגעים – למה?

והוא משיב:

בוודאי גזירת הכתוב דווקא כהן.

גם מפרשים נוספים, בעקבות מדרשי הלכה, רואים זאת כגזרת הכתוב כך למשל אצל רש"י: "גזירת הכתוב הוא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן". עם זאת, אף על פי שמדובר בגזרת הכתוב אין אנו פטורים מלנסות להבין את טעמה. מדוע הפקידה התורה בידי הכהן את האחריות לצרעת וכל הקשור בה?

חולי רוחני

התשובה לשאלה זו קשורה בהבנת מהות מחלות הצרעת למיניהן המוזכרות ומפורטות בתורה. ברור כי הצרעת איננה מחלה רגילה, כמו כל מחלה אחרת שאנו מכירים או מחלות אחרות המוזכרות בתנ"ך. זו לשון ספר החינוך: לכן הזהרתנו התורה כי בהגיע אל האדם החולי הרע, והוא הצרעת, שלא ייקחנו דרך מקרה, רק יחשוב מיד כי עונותיו גרמו, וירחיק מחברת בני אדם כאדם המרוחק מרוע מעשיו, ויתחבר אל המכפר המרפא שבר החטא.¹

¹ ספר החינוך מצווה קסט"ו.

הצרעת היא מחלה הניתנת כעונש על התנהגות לא ראויה של האדם. היא איננה חולי פיזי רגיל, ולכן האדם איננו "חולה" במחלה עד שהוא מוכרז כחולה. שלא כמו חולי רגיל של הגוף, שאיננו תלוי באבחון של אנשי הרפואה, חולי הצרעת תלוי בעצם האבחון, שבלעדיו לא קיים החולי כחולי צרעת. הבנה זו מסבירה מדוע בזמן שלוש רגלים כשירושלים היתה מלאה בעולי רגל, הכהן לא היה מכריז על היות אדם מצורע אלא ממתין עד תום הרגל כדי לא לפגוע בשמחה. אותה התחשבות מיוחדת מנעה גם את ההכרזה על חתן בשבעת ימי המשתה שלו כמצורע כפי שפסק הרמב"ם.²

המצב של הכרה בכך שיש צרעת, בין שמדובר על צרעת בית, צרעת בגדים או צרעת האדם, מותנה בהכרזת הכהן. היא, ורק היא, יוצרת מצב של חולי. כפועל יוצא מכך ללא הכרזת הכהן, נגע הצרעת אינו מטמא. לכן, בקשר לצרעת הבית, התורה מצווה: "וְצִנָּה הַכֹּהֵן וּפָנּוּ אֶת הַבַּיִת בְּטָרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לְרִאוֹת אֶת הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבַיִת וְאַחַר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לְרִאוֹת אֶת הַבַּיִת" (יד, לו). גם הלכה זו מראה כי מדובר כאן על עניין **רוחני במהותו** שיש לו ביטוי בתופעה פיזית, ולא בעניין רפואי גרידא.

על פי פירוש הכלי יקר³ הסיבות העיקריות להופעת הצרעת הן, **א**. חטא לשון הרע, שבו חטאה מרים הנביאה כשדברה על משה רבנו, ואף משה עצמו חטא בכך שהוציא לעז על עם ישראל כשאמר: "וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'" (שמות ד, א). **ב**. גסות רוח וגבהות לב, חטא שבו חטא עוזיהו מלך יהודה אשר הקטיר קטורת במקדש כמלך, דבר שהיה אסור לו בתכלית האיסור מאחר שהוא לא היה כהן. **ג**. צרות עין וחמדת הממון, חטא שבו חטא גיחזי משרתו ותלמידו של אלישע הנביא.⁴

בכך הצרעת לסוגיה נתפסת במקורותינו כאות אשר נשלח מהקב"ה לאדם כדי שייטיב את התנהגותו, ומשום כך אפשר אולי להבין כי כל התהליכים הנפשיים ובעקבותיהם גם הפיזיים העוברים על האדם בהקשר למחלת הצרעת, יהיו קשורים עם הכהנים שבהם בחר הקב"ה לשרתו וללמד בשמו ומטעמו את העם תורה.⁵

² רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק ט הלכה ח: "חתן שנראה בו נגע נותנין לו כל שבעת ימי המשתה וכן אם נראה בבגדיו או בביתו אין רואין אותו עד לאחר המשתה, וכן ברגל נותנין לו כל ימות הרגל".

³ ויקרא יג, ב.

⁴ מלכים ב פרק ז, סיפור ארבעת המצורעים שלפי המסורת הם גיחזי ובניו.

⁵ להרחבה ראה מאמרו של אלון ברנד, "פרשת תזריע-מצורע: וכי כהן מרפא?", באתר "מידה".

משרתי ציבור

ההתייחסות לכהנים כמשרתי ציבור אלוקיים מובנת לנו כשמדובר על תקופת התנ"ך, כפי שאומר הנביא מלאכי:
"כִּי שָׁפְטִי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׂוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלְאָךְ ה' צָ-בָאוֹת הוּא" (מלאכי ב, ז). שבתקופה זו בדרך כלל
היו הכהנים קרובים לקב"ה ולתורתו יותר מאשר יתר העם. כך מסביר בעל ספר החינוך גם את עניין ברכת הכהנים:
שחפץ השם בטובו הגדול לברך עמו על ידי המשרתים **החונים תמיד בבית השם, וכל מחשבתם דבקה
בעבודתו**, ונפשם קשורה ביראתו כל היום, ובזכותם תחול הברכה עליהם.⁶

גם המלבי"ם הולך בדרך זו באמרו:

יריק עליו השפעה האלוקית באמצעות אנשים אלוקיים עובדי ה' שהם יפתחו צינור הברכה על ידי מעשיהם ותפלתם
וברכתם ויריקוהו על העם, ובחר לזה את בני אהרן הקרבים אל ה' בעבודתם בקדש.⁷

אולם למעשה מזה דורות רבים, רמתם הדתית-רוחנית של הכהנים אינה שונה מיתר בני עם ישראל, והוא הדין
באשר לעיסוקיהם ותחומי פעילותם.⁸ לכן יכולנו לצפות כי לאחר ירידת קרנם של הכהנים, וכשברור שרופא לא
יכול לסייע מאחר שזו אינה בעיה רפואית רגילה, הרי במקרה של חשד לצרעת מי שיקבע יהיה חכם, או רב גדול
ומוכר, דמות תורנית שכל עיסוקה הוא בקודש, בתורה בלימודה ובהנחלתה לעם.

לכאורה הדבר אפילו מתבקש במקרה שהכהן שאליו פנה החשוד כמצורע, אינו בקיא כלל בהלכות טומאת
הצרעת, ויש באזור חכם שמכיר ויודע. למרות הגיון זה הרמב"ם פסק בהתאם לגזירת הכתוב:

כהן שאינו יודע לראות [נגעים], החכם רואהו ואומר לו "אמור טמא", והכהן אומר "טמא". "אמור טהור" והכהן אומר
"טהור" ... שנאמר "ועל פיהם [הכהנים] יהיה כל ריב וכל נגע", ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא
מחליט או פוטר או סוגר.⁹

החכם יכול וצריך להיות מקור **ידע** עבור כהן שאינו בקיא בהלכות, אבל מקור **הסמכות** הוא רק הכהן, ואנו מנסים
עדיין להבין את טעמה של גזירת הכתוב, טעם שיאיר את עינינו באשר למיוחדות של הכהנים גם בזמן הזה.

⁶ ספר החינוך שע"ח, ב'.

⁷ בפירושו לברכת הכהנים במדבר ו, כב.

⁸ ראו אייל דודסון, "הכהונה בישראל לדורותיה, מיעוד וערך לאיבוד הדרך", טללי אורות ט, תש"ס.

⁹ רמב"ם, "הלכות טומאת צרעת", פרק ט הלכה ב.

לרומם את הנמוך

הכלי יקר בפירושו¹⁰ מיטיב להסביר את טעמה של גזירת הכתוב שיש לבוא אל הכהן. כבר ראינו לעיל כי לדעתו שלוש חטאי הצרעת העיקרים הם לשון הרע, גסות רוח וצרות עין (שהיא תאוות ממון). בעקבות זאת הוא מנמק את הצורך לבוא אל זרע אהרן כדי להיטהר בכך שהמידות שהיו נחלתו של אהרן וזרעו הן הופכיות למידות הרעות של המצורע:

אין טהרתו כי אם על ידי כהן, יען כי כל מי אשר הוא מזרע אהרן נמצאו בו ג' מדות טובות הפכיים לאלו [שחטא בהם]. כי חטא הלשון [הרע] גורם כל ריב וכל נגע ובין אחים יפריד, על כן יבא אהרן שאחז במדת השלום וירפא לזה כי הוא היה אוהב שלום ורודף שלום. וכן חטא גסות הרוח ראוי שיתקון על ידו כי הוא היה עניו ביותר... וכן חטא חמדת הממון לא היה גם כן באהרן, יען כי הכהנים לא היה להם חלק ונחלה בארץ ולא היה להם יותר ממה שזכו משולחן גבוה... ולא היו בכלל צרי העין אשר כל מגמת פניהם לאסוף ולכנוס, על כן מן הראוי שכל ג' מיני צרעת אלו לא יטהרו כי אם על ידי כהן.

בכיוון דומה פירש גם רבי אברהם סבע. לדבריו הטומאות והנגעים המטמאים, הם כתוצאה של חטא האדם הראשון וזוהמת הנחש הקדמוני. האדם הראשון בחטאו נתרחק מבוראו, לעומתו אהרון הכהן וזרעו נתקרבו לבוראם. בכך הכהן המטהר הוא סמל לתיקון האדם הראשון וחטאו:

ולכן אמר "אדם כי יהיה בעור בשרו" ולא אמר איש או גבר אלא אדם, רמז לאדם הראשון. ולפי שאהרן הכהן נתקרבו במקום אדם הראשון שנתרחק, בא הדיבור של טהרת הנגעים לאהרן... ולו ניתנו כל הטהרות וכל ההוראות להבחין בין דם לדם ובין נגע לנגע.¹¹

גם החתם סופר¹² רואה בפרשה זו מגמה להעלות ולרומם את הנמוך. אהרון הכהן וזרעו זכו לבגדי כהונה שהם בגדי קודש שגם הם קרויים "לבושי דיקר". מנגד, עומד המצורע אשר הנמיק את עצמו מבחינה רוחנית עד שעורו הוכה בצרעת: "על כן ייקח המצורע מוסר מאהרן הכהן ויראה מה בינו לאהרן הוא זילזל בעור בשרו וטימא אותו, ואהרן היה הדיוט ונתעלה ונתקדש עד שזכה ללבושי יקר".

¹⁰ פירוש כלי יקר, יג, ב.

¹¹ "צרור המור על התורה", יג, ב. כיון אחר מצאנו בגישת חסידות חב"ד והאדמו"ר האחרון הרב מנחם מנדל שניאורסון. גישתם רואה את הכהנים לדורותיהם כשבט שמיוחד במידת האהבה שלו לעם ישראל. ראה להרחבה שיעורו של הרב שניאור אשכנזי: "דרשה לפרשת נשא: כיצד פועלת ברכת הכהנים?", באתר "בסוד הפרשה".

¹² בפירושו על האתר.

רגישות חברתית ורגישות למצב

כיון אחר מצאנו בגישת חסידות חב"ד והאדמו"ר האחרון הרב מנחם מנדל שניאורסון¹³. גישתם רואה את הכהנים לדורותיהם כשבט שמייוחד במידת האהבה שלו לעם ישראל. הכהנים מאופיינים ברגישות חברתית מפותחת יותר שהחלה באהרון הכהן שלא רק שהיה אוהב שלום ורודף שלום, אלא שלא היתה בו שום מידת קנאה, ועל כך מעיד הקב"ה עצמו בתחילת ספר שמות. זאת כאשר משה רבנו נצטווה להיות שליחו של הקב"ה ולהוציא את ישראל ממצרים. משה שלא רצה למלא את התפקיד אמר לקב"ה: "וַיֹּאמֶר בֵּי אֶ-דְנִי שְׁלַח נָא בְיַד תְּשַׁלַּח" (שמות ד, יג). פירש רש"י: "[תשלח] ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן, ענה לו הקב"ה על אהרון: "וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרָאָךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ." (שם, יד) אהרון לא קינא באחיו הצעיר משה אלא שמח בבחירה האלוקית. מידותיו הטובות של אהרון עברו לכל זרעו. אומר הזהר¹⁴: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב) - כהן גדול שלמטה נקרא מלאך ה', משום שבא מצד החסד... ולכן לא נמצא כהן שבא מצד הגבורות [גבורות = באופן תקיף]."

נמצאנו למדים כי הכהנים הם שבט המאופיין באמפתיה למצבו של הזולת, בחסד, ורגישות חברתית גבוהה. תכונות אלה חזקות אצל הכהנים יותר מאשר אצל החכמים ומורי ההוראה שבהם נמצאות תכונות אלה, כמו בכלל האוכלוסייה. כתב האדמו"ר מחב"ד, הרב מנחם מנדל שניאורסון:

כהן עניינו "לברך את עמו ישראל באהבה", [לכן] כהן הוא איש חסד ולכן רק עליו סומכת התורה להכריז על יהודי אחר "טמא" ולהוציא אותו מחוץ למחנה. ועל פי זה יומתק המשך הכתוב: "בם בחר ה' לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע".¹⁵

ההכרזה על אדם מישראל כמצורע טומנת בחובה משמעויות קשות ביותר. המוכרז כמצורע עובר השפלה קשה בהיותו מגורש מכל המחנות, הוא מחויב לשבת בדד, לגדל שער, ולקרוא טמא-טמא כדי שכל השומע ירחק ממנו. רצה הקב"ה בחסדו, שגם אם מגיע לאדם ללקות בצרעת, הרי שמי שיקבע זאת יהיה איש חסד אוהב ישראל ואוהב אדם, אשר יבדוק היטב אם אכן ראוי להכריז על מישהו כמצורע, ואם חלילה אין מנוס יעשה זאת בצער, בכאב וברגישות מקסימאלית.

¹³ ראה להרחבה את: "דרשה לפרשת נשא: כיצד פועלת ברכת הכהנים?" של הרב שניאור אשכנזי באתר של חב"ד.

¹⁴ זוהר ג קמה, ב.

¹⁵ ליקוטי שיחות כז/88.